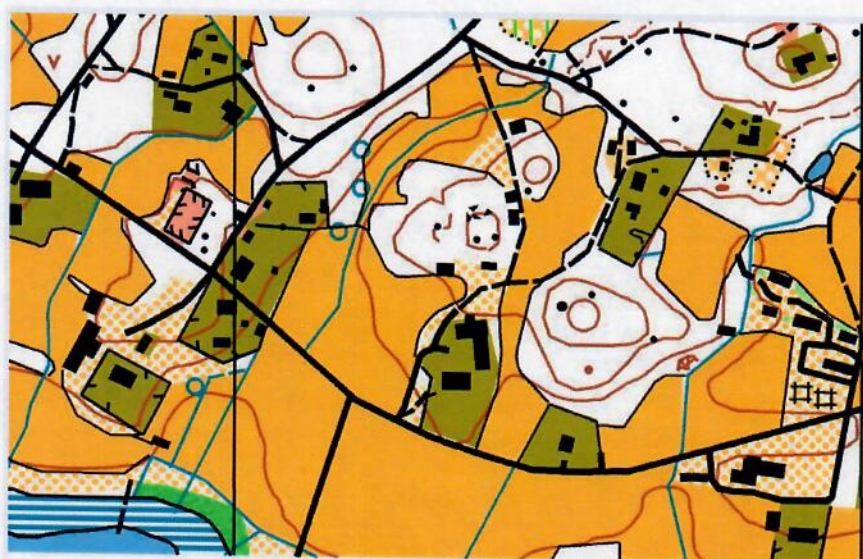

Tönnånger

Byvandring nr 3 2015-07-12

Innehåll

Byvandring nr 3 2015-07-12	1
Perssons, Tönnånger 17:1.....	2
Törnbloms, (Holmbergs), Tönånger 2:17.....	5
Glabacken, (Björklunds), Tönnånger 2:18	7
Hellmans, (Nilssons), Tönnånger 3:17	9
Tönnånger förr och nu	12
Laga Skiftet.....	12
Emigrationen	14
Att leva i Tönnånger på 1800-talet och 1900-talet	14
Att leva i Tönnånger idag.....	15

Årets byvandring börjar vi vid Perssons och sedan fortsätter vi till torpen Glabacken och Törnbloms. Avslutar gör vi vid Hellmans med traditionsenlig medhavd fika!!

Perssons, Tönnånger 17:1

Här bor idag Gunnar Persson och Sigrid Rönnlund. Gården är en av de sex äldsta gårdarna i byn. Gunnar och Sigrid tar över jordbruket efter Gunnars föräldrar Per och Märta Persson i slutet av 1970-talet. Per bygger då om den byggnad som innehöll vedbod, snickarbod och hönshus till bostad för sig och sin hustru Märta. Per kom från Svartvik i Norrala och Märta kom från Bodens här i Tönnånger.

Per och Märta köper hemmanet sannolikt 1940 av Olle och Anna Zetterström som har flyttat till Strand i Skog. Olle och Anna har dessförinnan övertagit gården 1931 efter Olle:s morbror och moster Lars-Olov och Bricken Hedlund. I slutet av april 1931 kommer Olle, Anna och deras två barn Rune sex år och Margit fyra och ett halvt år till byn. Lars-Olov Hedlund är ende sonen till Per Olofsson och Karin Jonsdotter. Karin Jonsdotter är född på gården. Ända sedan början av 1700-talet finns uppgifter om att gården funnits i samma släkts ägo. Den förste bonden och bondehustrun på gården är Anders Olsson född 1695 och Elisabet Pålsdotter född 1706.

Gården har tidigare gått under namnet Per-Ols.

Stora förändringar av gården sker under slutet av 1930-talet och 1940-talet. Rune Zetterström (1925 – 2015) har dokumenterat gården från sin barndom under 1930-talet och i dokumentationen till byvandringen 2014 finns den som en bilaga.

Här kommer en kort sammanfattning.

På gården fanns följande byggnader:

Bostadshus
Bryggstuge byggnad
Affär (lanthandel)
Uthus (lider, stall och ladugård)
Uthus (snickarbod, drängkammare och vedbod)
Lada
Härbre och uthus
Smedja

Bostadshuset hade gaveln mot tjärnen Norn och under huset fanns ingång till en stor stenvälvad källare. Huset var byggt i två våningar med kök, förstuga och fyra rum på nedre våningen samt fem rum och förstuga på övre våningen. Två av rummen på den nedre våningen var kamrar och ett rum var Harstuga/Salen. Det fjärde rummet på den nedre våningen var en köttbod för lanthandeln som fanns på gården. Det var en påbyggnad av huset med egen extern ingång. Där gick man också in för att nå rummet på övre våningen som var förvaringsrum för diverse redskap för matberedning. När prästen kom på besök i byn bodde han i Prästkammaren på övre våningen. Där fanns också en Nachstuga för förvaring samt ett Finrum.

Bryggstugan var det hus familjen "bodde" i under sommaren. Huset hade kök, förstuga och fyra rum på nedre våningen. På den övre våningen fanns två kamrar en för pigor och en för handlaren Albert Näslund som förestod affären. Han byggde

sedan ett hus på andra sidan vägen som finns beskrivet i dokumentationen av byvandringen 2014. Köket i huset var samtidigt en bagarstuga. De övriga rummen var Boa som var grovkök/skaffereri, Separatorrummet/Mjölkkammaren, Bryggstugan/Mjölkkammaren och Kammaren. I Separatorrummet/Mjölkkammaren stod som namnet antyder separatorn. I Bryggstugan/Mjölkkammaren var det verksamhet hela dagarna. Här eldades varje dag för att få varmvatten till diskning, tvätt och personlig hygien. Vävstolen hade sin plats i Kammaren. Familjen sov i det stora bostadshuset.

Affären drevs av Handelsbolaget i Holmsveden och Albert Näslund som kom från Kostnarna var föreståndare. Det fanns tre rum i affären.

Butiken med allt från synålar till bensin som naturligtvis inte förvarades inne i butiken utan bensinen fanns i handpumpen utanför. Gårdens brunn fanns farligt när bensinpumpen..... Det såldes också mycket fotogen i affären eftersom det inte fanns elström i torparstugorna i byn.

De två övriga rummen var kontoret och rummet för silltunnan!!

Uthuset (lidret, stallet och ladugården) hade hela åtta rum. I lidret förvarades alla vagnar, slädar och diverse kärror. En trilla fick på 1930-talet gamla bilhjul. Det var en stor sak!!! Stallet hade plats för fyra hästar. Utedasset hade 20 fjöl (skåror) av olika storlekar. Många kunde samtidigt få plats på dasset. Toapapper var gamla tidningar och Åhlén och Åkerlunds "priskurant". Det fjärde rummet var gången med full insyn till "dasspelarna" som på våren hamnade på källanden nere vid Norn. Fejset/ladugården hade plats för tio till tolv kor i bås och några kalvar. Innan mjölkmaskinen fanns sköttes mjölkningen av två kvinnor. Hönshuset hade plats för både hönor och tupp. På sommaren hände det att hönorna värpte under golvet och då var det bara att krypa under för att få fram äggen. Ett rum användes för tröskning och halmen stoppades i madrasserna. I fårhuset fanns det fem till tio får och det var kvinnorna som klippte fåren. Då höll man till utomhus. På vintern spanns ullen. Spinnrockarna förvarade man i närheten av det stora köket i Bostadshuset.

Uthusen vid skolan. Mitt emot skolan fanns en uthuslänga som bestod av ett härbre i två våningar. Sedan fanns där ett lider som användes som garage. Sedan kom ytterligare ett lider och längst upp hade Skolmästar- Anna sin vedbod.

Smedjan låg ca 100 meter söderut efter kyrkvägen. Här fanns full utrustning för gårdssmide med en stor bälg.

På söderslutningen till det stora huset fanns ett stort grönsaksland och många stora fruktträd. Nedanför trädgården fanns en lada där fiskeredskapen förvarades. Vid tjärnen Norn fanns ett båthus som användes på våren.

Tidigare tillhörde Pankfors kvarn gården. Pankfors kvarn är beläget vid Nedre Kyrktjärn och ägs idag av Stefan Persson, bror till Gunnar.

Innan laga skiftet genomfördes på 1860-talet fanns ytterligare en gård här. Den var belägen vid den gamla trädgården som Rune Zetterström skriver om. Det var fastigheten ss1 som fick flytta till fäbodarne. Idag heter fäbodarne Västby.

Sedan gården övertogs av Per och Märta Persson har mycket förändrats. De allra flesta hus på gården är rivna. En ny ladugård har byggts och den gamla Bryggstugan har blivit bostadshus. Den byggnad som innehöll vedbod, snickarbod och hönsbarn byggdes på 1970-talet om till ett bostadshus. Där bodde Per och Märta. Den gamla bryggstugan blev bostad till Gunnar och Sigrid och deras tre barn.

Törnbloms, (Holmbergs), Tönånger 2:17

Det här var Törnbloms fram till början av 1960-talet. Sedan blev det Holmbergs sommarhus och är så fortfarande. På sätt och vis är det Törnbloms fortfarande se längre fram..... Huset som vi ser idag är byggt 1926.

Namnet Törnbloms kommer av att i början av 1900-talet bodde Stor-Jonas, född 1844, här med sin familj. Jonas hette Törnblom i efternamn och var jordbruksarbetare. Hustrun var Kerstin Nilsson och hon var också född 1844. De fick tre barn och de två yngsta barnen Jonas och Kristina Josefine gifte sig aldrig utan bor kvar i torpet hela sina liv. Den äldste sonen Johan född 1873 tar namnet Sundin och flyttar till Strand sub sub tre i Skog. Stor- Johan avlider 1939. Dottern

Kristina född 1885 var sömmerska och led på äldre dagar av svår reumatism. Hon avled 1963. Brodern Jonas född 1882 var dagsverksarbetare och hjälpte bönderna i både Älgnäs och Tönnånger. Vedhuggning upptog en stor del av hans tid och omfattade också skolhusets behov. Jonas avled 1958.

Huset är kvar i familjen Törnbloms ägo. Eleonora Holmberg är barnbarn till storebror Johan Sundin som flyttade till Strand.

Före familjen Törnblom bodde i torpet Göran Persson med familj. Göran Persson var född i Mo 1789 och avled i Tönnånger 1871. Görans hustru hette Karin Svensdotter och kom från Hernebo. Paret fick följande barn:

Namn	Data	Kommentar
Margta	1815	Maken bonden Karl Andersson. Emigrerar 1851
Kerstin	1823	
Karin	1825	
Anna	1830	
Per	1833 – 1864	
Johan	1836	Tar namnet Lundberg
Anna	1830	Maken skattetorpren Jon Olsson Hernebo

Margta Göransdotter gifter sig med bondesonen Karl Andersson i Tönnånger. De får barnen

Namn	Född år
Karin	1836
Per	1840
Anders	1843
Göran	1846
Margta	1850

År 1851 blir de en av två familjer från Skog; båda från Tönnånger; som emigrerar till Nordamerika. Utflyttningslängden och husförhörslängden har motstridiga uppgifter om döttrarna Karin och Margta. I utflyttningslängden är dottern Karin med på resan. Dottern Margta är född 1850. Det utesluter att familjen ska ha rest redan 1850. Margta och Karins namn har förväxlats. Dottern Karin född 1836 flyttar först till Bastnäs 1851. Hon kommer tillbaka till Tönnånger 1852. 1855 lämnar hon socknen och flyttar till Hille. Åter sedan till Tönnånger 1858 och 1864 då hon emigrerar tillsammans med sin son som har fader okänd. Vart familjen kommer att bosätta sig i Nordamerika är oklart.

Här är en bild av det gamla huset som Jonas Törnbloms familj bodde i. Kanske var det så här det såg ut på familjen Göranssons tid också.

Glabacken, (Björklunds), Tönnånger 2:18

"Tönnebyns röda hus kransa norra sjöändan, och i jämn, svag slänt ned mot vattnet ligger åkerjorden. Vid motsatta sjöändan, kring den bukt som bildas av krökningen, ligger en annan by, Älgnäset... Sjön har olika namn, uppkallad efter båda byarne, så att övre delen heter Tönnesjön och nedre Nässjön"

Det här är ett citat ur Elf Norrbos bok Livsöden. Det är en novellsamling och det här är inledningen på några livsöden från Tönnånger och Älgnäs. Elf Norrbos namn är Johan August Törnblom. Han skriver för det mesta under signaturen "Elf Norrbo" och

han föddes 1862 i Bastnäs i Skogs socken död i Helsingborg 1933. Johan August var dessutom en skicklig spelman och det fanns ju flera spelmän i släkten, både hans far och hans farfar!!

Elf Norrbo:s farfar föds i Glabacken och hans namn var Jon Jönsson. Jon och hans hustru Margta Olsdotter var båda födda 1799. De var sedan landbönder på Tönnånger nr 5 som ägdes av Ljusne Verken. Troligen är torpet ännu äldre eftersom ytterligare en generation kan spåras som torpare i Tönnånger. Fyra barn fanns i familjen Jon Jönsson; Jonas född 1831 Olof född 1836 (Johan August far) död 1897, Anna född 1840 död 1841 och Johan född 1842.

Johan August gifter sig med Augusta Berger född 1839 från Kopparberg

Under perioden 1902 – 1910 bor Lars-Erik Hammarsten född 1833 död 1910 och hans hustru Anna Persdotter född 1830 död 1920 här. Johan Schönning köper sedan huset och använder det som sommarbostad en tid. Nästa ägare är en predikant Bäckström med familj. Familjen har också verkat som missionärer. Nästa ägare är Adolf och Karin Boberg som sedan på 1960-talet säljer torpet till Uno Lisa Svanbäck från Sandviken. Torpet blir deras sommarhus.

Numera är Glabacken permanent bostad för Hedvig och Tore Björklund. De har också byggt ut torpet.

En äldre bild av Glabacken

Hellmans, (Nilssons), Tönnånger 3:17

Det här en av de sex ursprungliga gårdarna som har funnits i byn under lång tid. Den förste bonden hette Jöns Persson född 1777. Hans hustru hette Karin Larsdotter född 1779. Jöns kom från Tönnånger nr 2. Här bor idag Lars Nilsson och gården ägs av hans dotter Lena Wennlund.

De första på gården enligt husförhörlängderna är bonden Per Persson född 1745 och hans hustru Anna Jönsdotter också född 1745. Sedan kommer Jöns Persson från Tönnånger nr två född 1777. På Tönnånger nr två är han andre son. Hans hustru är Karin Larsdotter och är född 1779. I slutet av beskrivningen av Hellman (Nilssons) finns en antavla över släktleden på gården.

Huset på fotot i inledningen av kapitlet börjar byggas och står klart för inflyttning 1921. Det är Katrina Jonsson och hennes andre man Per-Olof Sjöstrand som bygger. Det är en stor förändring i gårdens utseende. Under byggprojekt gör man radikal åtgärd vad gäller ladugårdsbyggnaden från 1908. Man vrider den i **orört skick** så att den ska passa bättre med den nya gula bostaden!!!! På nästa sida finns beviset att ladugården hade ett annat läge tidigare. Fotot är taget från skolan i början av 1900-talet och i bakgrunden syns också det gamla huset.

2003 avlider Kerstin och dottern Lena har tagit över hemmanet några år tidigare.

På gården finns en gammal Ria, ett torkhus där man torkar säden genom att elda. Den minnesgode kommer kanske ihåg att vi i byn har ytterligare en Ria bevarad vid Alvar Lindgrens fastighet. Rian på den här gården och en gammal smedja har restaurerats av läns museet i slutet av 1900-talet. I backen finns också ett fornminne utmärkt på kartan, troligen en gravhög. Även ett separat hus, ett "slaktlir", finns där man slaktade både för husbehov och ibland djur från byn.

Efter byvägen, som sedan dess har rätats och breddats flera gånger, stod på "trekanten mellan vägarna ett så kallat spruthus. Där fanns brandsprutan för byn som skaffades 1881. Både spruthuset och brandsprutan fanns kvar fram till 1940-talet. Transformatorn som tog emot strömmen från Härnebokvarn fanns på andra sidan vägen. När vägen byggdes om på 1950-talet revs transformatorn.

Här följer en antavla över släktleden på gården:

Kerstin Hellman född 1930, död 2003 gift med **Lars Nilsson** född 1929

Barn	Data	Make
Hans	Född 1956, död 1962	
Lena	Född 1960	Nils Wennlund

Ester Zetterström född 1898, död 1979 gift med **Samuel Hellman** född 1902, död 1973

Barn	Data	Make
Karin	1928 - 2004	Bengt Lundin
Kerstin	1930 - 2003	Lars Nilsson
Britta	1937	Roland Nilsson

Emanuel Zetterström född 1872, död 1908 gift med **Katrina Jonsson** född 1872 från Bodarne, död 1962. Katrina blir gift två gånger. Andra gången 1913 med Per-Olof Sjöstrand född 1882 från Skog, död 1961. I det äktenskapet föds inga barn

Barn	Data	Make/Maka
Ester	1898 - 1979,	Samuel Hellman
Johannes	1903, - 1981,	Karin Wahlund
Emanuel	1909 -1985,	Ingrid Svedlund

Karin Larsdotter född 1832 död 1921, gift med **Johan Zetterström** född 1822 död 1909.

Barn	Data	Make/Maka
Karin	1854 - 1936	Per Bodén
Anna	1859 - 1918	Johan Schönning
Johanna	1863 - 1937	Olof Jonsson Nyman
Lars	1866 - 1907	Bricken Persdotter
Maria	1869 - 1876	
Emanuel	1872 - 1908	Katrina Jonsson

Anna Jönsdotter född 1810 gift med **Lars Ersson Dunderberg** f 1807 från Ockelbo

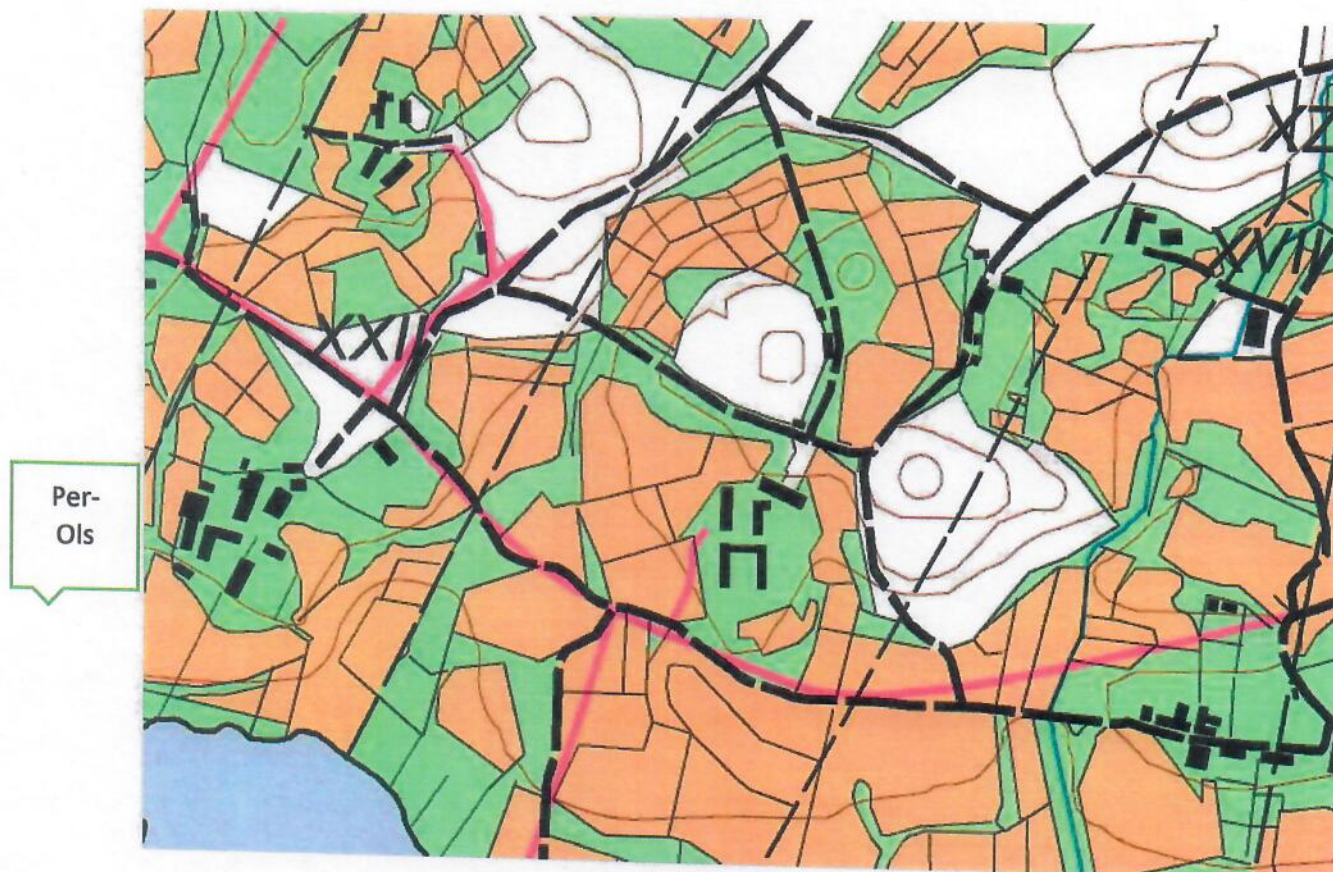
Barn: Karin Larsdotter född 1832 död 1921

Jöns Persson född 1777 gift med **Karin Larsdotter** född 1779

Barn: Anna Jönsdotter född 1810

Tönnånger förr och nu

Laga Skiftet

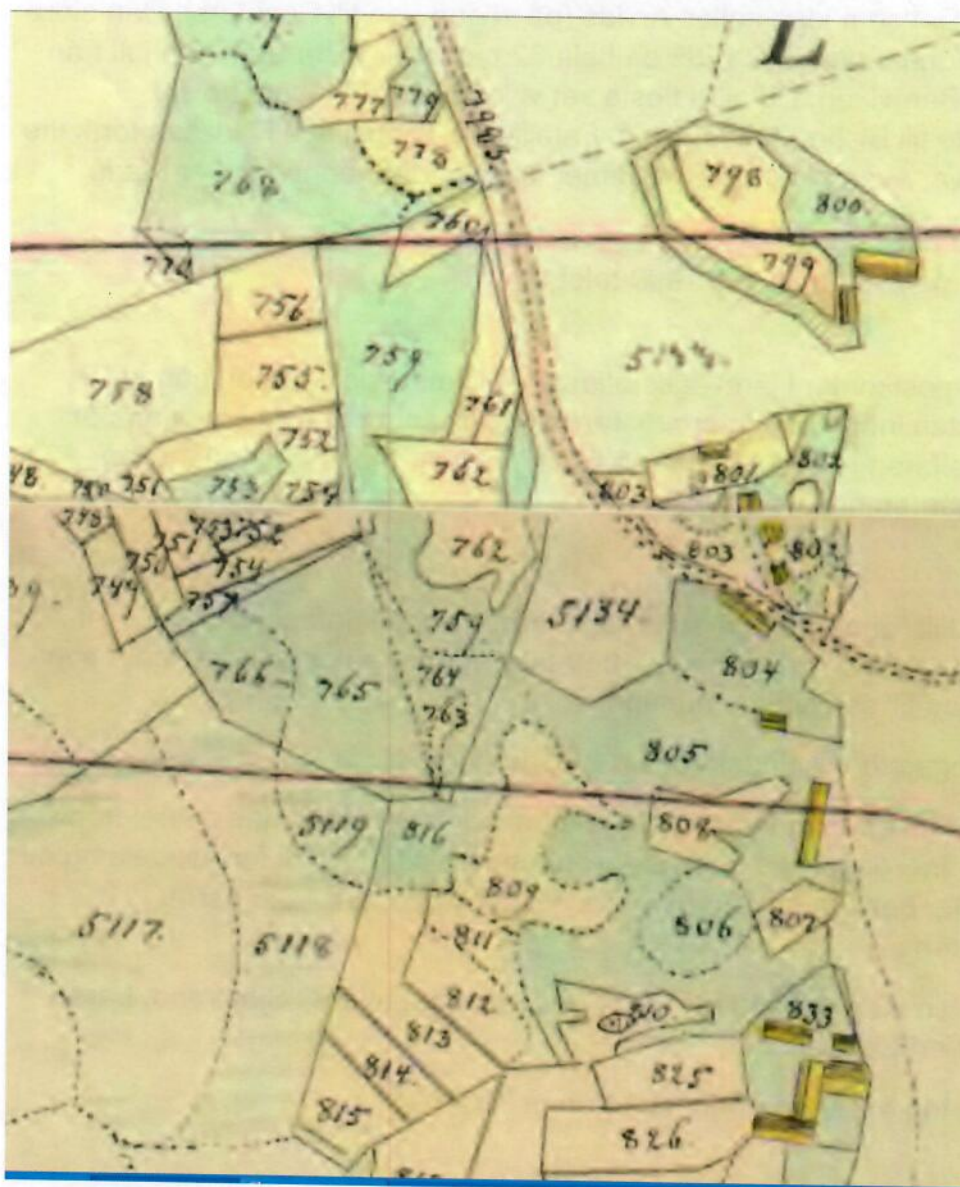
Den första delen av laga skiftet som tog upp fördelningen av jorden och skogen mellan de sex gårdarna och skattetorpen Kvarnänge, Åberget och Småströmmarna finns beskrivna i dokumentet till byvandringen 2014. Här kommer en kort beskrivning av etapp två av laga skiftet som omfattade torpen i byn. När den första etappen av laga skifte hade gjort klart vilka av gårdarna och skattetorpen som skulle flyttas till Västby och Småströmmarna återstod att klara ut hur marken skulle fördelas för båtsmännen och torparna.

För 17 båtsmän och torpare berördes av skiftet. En del av dem hörde till Älgnäs.

I november 1870 var man klar med värderingen och ett protokoll fanns då upprättat som visade hur jorden och skogen skulle skiftas.

De som berördes var följande men det fanns flera torpare/hantverkare som hade sin bostäder i de båda byarna.

Båtsmännen	
Båtsmanskorpralen Olof Björk	Avsk båtsmannen Olof Ankarhult
Avsk båtsmannen Jonas Ankarhult Törnberg	Avsk båtsmannen Anders
Torparna	
Anders Andersson	Pehr Lindgren
Erik Perssons enka	Pehr Andersson
Hans Andersson	Lars-Erik Hammasten (Åbergs)
Olof Carlssons enka genom sonen Jöns Norling	
Carl Hedlund	Jon Norling (Älgnäs)
Jon Larsson	Erik Olsson
Olof embring	
Mjölaren Anders Malmgrens sterbhus genom handlanden Jäderlöf	

Kartan på sidan innan visar torpen uppe vid Norra backen.

Lantmätare Hartman upprättade handlingen som omfattar 83 sidor. Den finns att läsa i sin helhet i lantmäteriets historiska arkiv.

Emigrationen

Utvandringen till Nordamerika var ett stort inslag i byn under åren 1851 – 1920. Hela 107 personer utvandrade under de här perioden från Tönnånger. Några få återvände men många blev kvar för alltid i det nya landet. Redan 1851 utvandrade två torparfamiljer totalt 10 personer. Det dröjer sedan till 1854 då drängen Jon Andersson emigrerar men han kommer tillbaka 1855!! För de som åkte de här åren gick resan via Gävle och tog ca 3 månader. I början av 1860-talet har järnvägen mellan Stockholm och Göteborg blivit klar. Det gör att resan nu istället tar ca tre veckor/ en månad. Året 1864 ska hela åtta personer lämna byn bl a familjen Åberg från sitt skattetorp. Det som idag kallas Arvids (på vägen upp till Pankfors). Den stora utvandringen från Tönnånger sker 1865 då hela 32 personer reser den 18:e juli från bryggan i Skog vid Bergviken. De allra flesta vet vi idag vart dom bosatte sig. Familjen Wexell åkte till Bishop Hill familjen. Familjerna Törnell och Carlsson fortsatte till Pilot Mound i Iowa. Även pigan Brita kommer till Iowa där hennes dotter Maria Åberg finns.

Att leva i Tönnånger på 1800-talet och 1900-talet

År 1877 öppnas ett postkontor i järnvägsstationen i Holmsveden och en gång i veckan hämtas posten innan en lantbrevbärare anställs som per cykel överlämnar posten till byn hos affären i Per Ols. Affären finns inte kvar men den stod mellan lusthuset och ladugården hos Perssons.

Telefonen kommer till Tönnånger på 1890-talet. Först fanns telefonen i handelsboden Per-Ols på nr 1. Redan på 1940-talet var det automatiserat inom byn! Sedan har det fortsatt till sex siffriga nummer.

1918 bildas Tönnångers belysningsförening (upphörd 1964)

"§ 1 Föreningen ska ha som ändamål att bygga en ledning för elektrisk energi från Hernebo kvarn till våra respektive hemvist i Tönnånger och hafva vi för uppdelning av inkomster och utgifter beslutat att förening må bestå av 80 lotter." Sju herrar tecknade de 80 lotterna.

Protokollet är från den 23:e april 1918 och är undertecknat av P O Sjöstrand, Lars Dunderberg och Albert Lingvall.

Bergviks kraftbolag tog över elförsörjningen fr o m 1964.

På 1970-talet kommer den andra stora kommunreformen då Skogs Kommun delas mellan Söderhamn och Ockelbo. Lingbo församling kommer att tillhöra Ockelbo. Då innan reformen genomförs kommer vägbelysningen med 13 ljuspunkter. Nu finns det sex ljuspunkter kvar. Framtiden för dem är nu oviss.

En egen skolbyggnad uppförs och tas i bruk 1872. Innan dess var skolan inrymd i en sal hos Dunderberg (nr 3). Läsåret 1956-57 var det sista läsåret. Idag får våra barn skolskjuts till Skog. Det som först skulle bli en allmänning för att bygga skola här i Tönnånger blev istället en tennisplan som rustades under 2014 och nu är som ny!!!

Jordbruket och skogen har varit viktiga inkomstkällor i byn.

Att leva i Tönnånger idag

Idag finns ett 60-tal fast boende i byn.

"På våren kommer sommarfåglarna." Vilket härligt uttryck för att välkomna oss sommarboende!! Vi har blivit många!!

Idag finns inga mjölkproducenter istället har vi många hästar som går och betar på alla öppna ängar i byn!! Tre hästägare finns i byn. Hos Olof Brunlöf finns de allra flesta. Minst sex föl har fötts i år. Vilka namnen blivit i år vet jag inte men säkert börjar de på Lill..... En promenad runt byn under sommaren innebär hästar i nästan varje hage.

Även i år har vi varit med om en hästfest. Den gick av stapeln den 13:e juni. Se reportage i Holmsveden nytt.

De allra flesta tar bilen till sitt arbete idag.

Många barn har fötts i byn och gett sig iväg. Tågtrafiken har blomstrat med X-trafik både mot norr och söder. Vad sägs om 38 minuter till Gävle och för det mesta går tågen också.

Den kommunala servicen har minskat.

Nu ser vi återvändarna komma till byn och med dem kommer också barnen. Två nya barn (Alfred och Hugo) föddes 2014. Med tågtrafiken kommer pendlarna som upptäckt livskvaliteten i att bo på landsbygden både de som arbetar och de som njuter av pension.

Birgitta Jonsson har i sin bok "Tönnånger vår by genom sekler" 2007 beskrivit vår by:s alla nuvarande gårdar och lämningar av gamla gårdar som vi idag bara kan ana av gamla grunder och stenmurar.

I Birgitta:s bok finns också mycket att läsa om personer i byn; duktiga skidåkare, kloka gubbar och flinka entreprenörer på olika områden. Vi vill rikta ett stort tack till Birgitta som bidragit till den här skriften.

Vi riktar också ett stort postumt tack till Rune Zetterström vars minnen från barndomshemmet Per-Ols under 1900-talet nu finns bevarade bland våra byvandringssdokument.

En bok som är spännande att läsa är Socknen på Ödmården skriven av prästen Nils C Humble.

De gårdar som vi besöker och livet i största allmänhet väcker frågor om hur det varit och kommer att bli i Tönnånger i framtiden.

Dass och kål är en oslagbar kombination!!!!!!

Hur gick det för Margta, Karl och barnen i Nordamerika?

Vad tar man med sig som missionär när man återvänder till hemlandet?

Hur kan man vända en hel ladugård!!!!

Kommer vi att få behålla vår skola i Stråtjärä?

Våra goda kommunikationer som vi har med järnvägen i Holmsveden kommer den att ge möjlighet att bo och utveckla vår by?

Får vi del av satsningen på bredband/fiber till byn?

Det är bra med möten och träffar där vi tar till vara våra krafter och allas engagemang som finns för vår fantastiska by. Det ska vi fortsätta med!!

Sist men inte minst beläggningen på våra vägar genom byn den blir kvar!!!

Vid pennan

Ingrid Belfrage

Tönnånger den 12 juli 2015